

УДК 911.3:94:001.32(477)

Шевчук Сергій Миколайович
кандидат географічних наук, доцент

Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка, м.
Полтава, Україна,
e-mail: S_Sevchuk@online.ua

*ГАЛУЗЕВО-СТАТИСТИЧНА ШКОЛА УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНОЇ
ГЕОГРАФІЇ (ДО 140-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ АКАДЕМІКА К.Г.
ВОБЛОГО)*

Метою дослідження є пізнання особливостей становлення, розвитку та персонального складу галузево-статистичної наукової школи в українській суспільній географії. Нагальною потребою сьогодення є така реконструкція минулої української суспільно-географічної науки, яка б дозволила об'єктивно і неупереджено показати дійсний внесок у її розвиток наукових шкіл та окремих учених. Витоки української суспільної географії пов'язані із формуванням антропогеографічної та галузево-статистичної шкіл у кінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Методика дослідження передбачала збір фактичних даних, аналіз первинної інформації, її формальну та генетичну систематизацію, а також виявлення конкретних емпіричних закономірностей функціонування галузево-статистичної школи.

На основі біографічного *методу* показано формування персонального складу наукової школи, висвітлено життєвий шлях та науковий доробок її представників, а саме К. Воблого, В. Кістяківського, О. Сухова, С. Остапенка, І. Феценка-Чопівського та Г. Кривченка. У результаті дослідження простежено роль галузево-статистичної школи у формуванні української суспільно-географічної науки; відображено історичні умови її становлення, розвитку та знищення; простежено особливості формування її персонального складу та організаційного оформлення; проаналізовано творчий доробок представників цієї наукової школи.

Наукова новизна полягає у тому, що у цій статті уперше комплексно досліджено галузево-статистичну школу української суспільної географії.

Практичне значення визначається тим, що матеріали дослідження можуть стати основою для подальших досліджень з історії розвитку української суспільної географії, вони дозволяють забезпечити більш раціональне обґрунтування завдань подальших наукових розвідок.

Ключові слова: українська суспільна географія, наукова школа, галузево-статистична школа, К. Воблий.

УДК 911.3:94:001.32(477)

Шевчук Сергей Николаевич.,
кандидат географических наук, доцент

Полтавский национальный
педагогический университет имени В.Г.
Короленко, г. Полтава, Украина,
e-mail: S_Sevchuk@online.ua

*ОТРАСЛЕВО-СТАТИСТИЧЕСКАЯ ШКОЛА УКРАИНСКОЙ ОБЩЕСТВЕННОЙ
ГЕОГРАФИИ (ДО 140-ЛЕТИЯ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ АКАДЕМИКА К.Г. ВОБЛОГО)*

Целью исследования является познание особенностей становления, развития и персонального состава отраслево-статистической научной школы в украинской общественной географии. Насущной потребностью сегодняшнего дня является такая реконструкция прошлого украинской общественно-географической науки, которая бы

позволила объективно и беспристрастно показать действительный вклад в ее развитие научных школ и отдельных ученых. Истоки украинской общественной географии связаны с формированием антропогеографической и отраслево-статистической школ в конце XIX – начале XX ст.

Методика исследования предусматривала сбор фактических данных, анализ первичной информации, ее формальную и генетическую систематизацию, а также выявление конкретных эмпирических закономерностей функционирования отраслево-статистической школы.

На основе биографического *метода* показано формирование персонального состава научной школы, освещены жизненный путь и научное наследие ее представителей, а именно К. Воблого, В. Кистяковского, А. Сухова, С. Остапенко, И. Фещенко-Чопивского и Г. Кривченка. В результате исследования прослежена роль отраслево-статистической школы в формировании украинской общественно-географической науки; отображены исторические условия ее становления, развития и уничтожения; прослежены особенности формирования ее персонального состава и организационного оформления; проанализированы творческие наработки представителей этой научной школы.

Научная новизна статьи состоит в том, что в ней впервые комплексно исследована отраслево-статистическая школа украинской общественной географии.

Практическое значение определяется тем, что материалы статьи могут стать основой для дальнейших исследований истории развития украинской общественной географии, они позволяют обеспечить более рациональное обоснование заданий дальнейших научных поисков.

Ключевые слова: украинская общественная география, научная школа, отраслево-статистическая школа, К. Воблый.

УДК 911.3:94:001.32(477)

Shevchuk Serhiy Mykolayovych,
candidate of geographical sciences, associate
professor

Poltava V.G. Korolenko National
Pedagogical University, Poltava, Ukraine,
e-mail: S_Sevchuk@online.ua

*INDUSTRY STATISTIC SCHOOL OF UKRAINIAN HUMAN GEOGRAPHY
(DEVOTED TO THE 140TH ANNIVERSARY OF ACADEMICIAN K.G.
VOBLYI'S DATE OF BIRTH)*

The aim of this research is to reveal the peculiarities of formation, development and personnel of industry statistic schools in the Ukrainian human geography. Nowadays there is the urgent need to reconstruct the past Ukrainian social and geographic science that allows showing objectively and impartially how scientific schools and scientists can contribute in its development. The origin of Ukrainian human geography relates to the anthropogeographical, industry statistic schools in the late XIX – early XX centuries.

The methods of this research include collecting facts, analysis of initial information, formal and genetic systematization and identification of specific empirical regulations of industry statistic schools functioning.

Based on the biographical *method* the author has shown the formation of industry statistic schools personnel including the biography and research papers of K. Voblii, O. Sukhov, S. Ostapenko, I Feshchenko-Chopivskiy and G. Kryvchenko. The article traces the role of industry statistic schools in formation of Ukrainian human geography and depicts the historical conditions of their formation, development and destruction, and the ways of forming and organizing the personnel; the author analyzes the research paper of some representatives of this scientific school.

For the first time the complex research has been done in terms of industry statistic schools in Ukrainian human geography.

The outcomes of this study can be used in further research in the development of human geography, and it allows putting forward objectives for further scientific investigations.

Key words: Ukrainian human geography, scientific school, industry statistic school, K. Vobliy.

Поставка проблеми та мети дослідження. Досить пізнє оформлення історії української суспільної географії в самостійний розділ науки призвело до того, що серйозні роботи з виявлення і вивчення наукових шкіл в українській географії фактично не велися, завдання їх спеціального дослідження не ставилося. Уявлення про наукові школи в географії формувалося стихійно під впливом традицій без урахування їх конкретно-історичної та теоретичної характеристики. Про наукову школу говорять як про унікальне явище, що виникає між ученими на основі спільності поглядів, і призводить їх до тісної співпраці, породжує неформальні взаємини, на тривалий час визначає шляхи розвитку нового знання. У вузькому сенсі наукову школу визначають як невеликий колектив, об'єднаний спільною системою поглядів, ідей, традицій, що передаються і розкриваються при зміні наукових поколінь.

Наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. в українській науці склалися відносно сприятливі умови для формування власної суспільно-географічної школи. Цей процес становлення відбувався паралельно (хронологічно одночасно) на українських землях, що на той час перебували у складі різних імперій. Вчені, що працювали у Наддніпрянщині формували свої погляди на сутність тодішньої економічної географії у руслі російської школи статистики та економіки, що призвело до утвердження галузево-статистичного напрямку науки, а вчені Галичини були прихильниками європейської географії людини, тим самим започаткували антропогеографічний напрямок у науці. На думку проф. М. Пістуна науковими основами галузево-статистичного напрямку були описова статистика, комерційна географія, галузеві економіки та політекономія. Особливістю ж української описової статистики було її поєднання з географією. В свою чергу антропогеографічний напрям сформувався під впливом антропогеографічних ідей німецької і французької географічних шкіл, а також власних соціально-географічних, етногеографічних та країнознавчих досліджень [8]. Галузево-статистична школа в українській суспільній географії сформувалася як провідна наукова школа, як визнаний науковий напрям в розумінні сукупності нагромадженого соціально значущого знання, що характеризувала наукову складову географії, а тому може бути названа школою класичного наукового мислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Школи-напрямки розвитку української суспільної географії досліджені досить слабо. В окремих дослідженнях проф. М. Пістуна [9], який виділив три напрямки розвитку суспільно-географічної думки в Україні у першій половині ХХ ст.

(галузево-статистичний, антропогеографічний та районний), а також детально проаналізовано нові напрямки розвитку науки, що оформилися у кін. ХХ – на поч. ХХІ ст. (соціально-географічний, регіонального сталого і збалансованого розвитку, геоінформаційний, історико-суспільно-географічний та митно-логістичний). Проф. О. Шаблій [6] здійснив обґрунтування чотирьох напрямів розвитку новітньої української суспільної географії: антропогеографія та географія етнічних земель; економічна географія, геоэкономика та регіональна статистика; соціально-економічна географія; політична географія та геополітика). Питання особливостей формування галузево-статистичної школи української суспільної географії ще не були предметом окремого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. На поч. ХХ ст. в українській науці широкого розповсюдження набув термін «економічна географія», хоча сама наука була ще досить слабо диференційована від статистики й вони часто розумілися як складові економіки. Характерною рисою економіко-географічних робіт, виконаних українськими вченими кін. ХІХ – поч. ХХ ст., які працювали під впливом ідей російської школи, було їх галузево-статистичне спрямування. Ще у ході реформування суспільно-політичного та соціально-економічного життя в Росії активного розвитку набула т.зв. земська статистика, що закладала основи системного статистичного вивчення українських земель та накопичила значний статистичний матеріал про населення та господарську діяльність. Іншим методологічним джерелом формування економічної географії була комерційна географія, що формувалася у Росії також в кін. ХІХ – поч. ХХ ст. як географія торгівлі. Саме ці статистичні дослідження та їх конкретні результати, а також розвиток комерційної географії були методологічною основою для формування української економічної географії та демографії. Економіко-географічні дослідження були присвячені аналізу розвитку і розміщення окремих галузей господарства, що безпосередньо відображало практичну потребу у їх управлінні. Разом з тим, галузево-статистичні дослідження часто носили і регіональний характер, адже реалізовувалися на прикладі конкретних територіальних одиниць, як правило губерній. Прикладом можуть слугувати регіональні галузево-статистичні описи українських губерній, які з'явилися на поч. ХХ ст., зокрема Херсонської, Полтавської, Чернігівської та Катеринославської. Регіональними за своїми територіальними межами були і перші праці основоположника української школи галузево-статистичної економічної географії акад. К. Воблого. Галузево-статистичний підхід потребував також застосування порівняльно-історичного методу та вивчення економічних відносин, що виникали у процесі господарської діяльності. Показово, що у період 1930-х і інерційно 1940-х рр., коли в СРСР галузево-статистичну школу було оголошено «буржуазно-націоналістичною», тематика наукових праць акад. К. Воблого та представників його наукової школи носила саме історико-галузевий характер, розглядаючи історичні особливості розвитку різних галузей господарства. Виходячи із об'єктивних умов спеціалізації

господарства української економіки, найбільшого розвитку отримали галузево-статистичні дослідження сільського господарства України, зокрема вирощування цукрового буряку та виробництва цукру.

Отже, галузево-статистична парадигма економічної географії отримала широкий розвиток на українських землях в складі Російської імперії, де цей напрямок науки був обґрунтований проф. В. Деном. Українськими вченими було організовано дослідні роботи по обґрунтуванню розвитку і розміщення виробництв різних галузей господарства України, на принципах галузево-статистичного підходу, почали розвиватися географія галузей світового господарства, готувалися фундаментальні статистичні довідники з економічної географії України та її окремих регіонів.

Представниками галузево-статистичної школи української економічної географії були акад. К. Воблий, проф. В. Кістяківський, проф. О. Сухов, проф. С. Остапенко, проф. І. Феценко-Чопівський, проф. Г. Кривченко та інші. Основними напрямками досліджень представників галузево-статистичної школи було визначення наукових засад економічної географії як науки, вивчення розміщення продуктивних сил, економіко-географічне українознавство, географія промисловості та сільського господарства, географія природно-ресурсного потенціалу, а також географія торгівлі і комерційна географія.

Таблиця 1

Галузево-статистична школа в історії української суспільної географії кін. XIX – поч. XX ст.

Вчений	Напрямки науково-дослідної діяльності	Учні чи послідовники
К. Воблий	Економічна географія України, статистика, географія промисловості, географія сільського господарства, географічна регіоналістика	Л. Корецький Г. Кривченко К. Пяртлі І. Рибачок С. Остапенко В. Юденич та ін.
В. Кістяківський	Комерційна географія України, географія торгівлі	
О. Сухов	Економічна географія України, географія промисловості, економічна географія зарубіжних країн	І. Ландо І. Мукомель О. Смирнов
С. Остапенко	Економічна географія України, статистика, етногеографія	
І. Феценко-Чопівський	Економічна географія України, географія промисловості	
Г. Кривченко	Географія сільського господарства, статистика, демогеографія	П. Гудзенко В. Симоненко М. Хилюк

Акад. К. Воблий (1876 – 1947) народився у 1876 р. на Полтавщині. Після закінчення початкової школи він навчався у Полтавському духовному училищі, а потім у Полтавській та Київській духовних семінаріях, здобувши вищу духовну освіту та ступінь кандидата богослов'я у 1900 р. В тому ж році, після невдалої спроби вступу до Київського університету, він вступив до Юр'ївського (Тартуського) університету, а через рік перевівся на юридичний факультет у Варшавський університет. Будучи студентом 3 курсу видав свою першу працю «Заатлантична еміграція, її причини і наслідки». Після закінчення Варшавського університету в 1904 р. зі ступенем кандидата права, К. Воблий залишився для подальшої наукової роботи і підготовки професорського звання на кафедрі політичної економії та статистики, де вивчав матеріали про розвиток господарства та еміграцію населення з Польщі. У 1906 р. видав працю «Розвиток фабрично-заводської промисловості в 10 губерніях Царства Польського з 1876 по 1906 рр.», а згодом «Нариси з історії Польської фабричної промисловості за 1764 – 1830 рр.», за яку Київським університетом йому було присуджено ступінь магістра.

Починаючи з 1906 р. К. Воблий працював у Київському університеті Св. Володимира та Київському комерційному інституті на кафедрі політичної економії та статистики. Підготував до друку університетський підручник із статистики який витримав три видання (1909, 1912, 1918 рр.). За час наукового стажування упродовж 1908 – 1909 рр. у Паризькому, Берлінському та Мюнхенському університетах ним була підготовлена дисертація «Третій професійно-промисловий перепис у Німеччині (досвід аналітико-методологічного дослідження)», захистивши яку у 1911 р. К. Воблий здобув науковий ступінь доктора політичної економії та статистики. З цього часу і до 1920 р. він працював на посадах професора Київського університету та декана Київського комерційного інституту. Видав ряд наукових праць, більшість із яких була присвячена просторовим аспектам економічних і соціальних процесів, які склали основу для формування галузево-статистичного напрямку в українській економічній географії.

У 1917 р. К. Воблий був обраний ректором Київського комерційного інституту, а в 1919 р. став академіком Української академії наук зі спеціальності «промисловість і торгівля», видав один із перших підручників з економічної географії України, який витримав ще ряд перевидань. З 1920 р. акад. К. Воблий працював також на посаді професора Інституту народного господарства (колишнього Комерційного інституту). Основні зусилля вченого упродовж 1920-х рр. були спрямовані на економіко-географічне вивчення галузей господарства України, які він розглядав у історичному, територіальному та міжгалузевому аспектах. З 1925 по 1930 рр. К. Воблий був керівником Семінару з вивчення продуктивних сил господарства України при ВУАН, а у 1927 – 1930 рр. очолював Комісію з вивчення народного господарства України [6].

У 1928 р. акад. К. Воблий був обраний віце-президентом АН УРСР. В цей час він працював над фундаментальною багатотомною монографією по дослідженню розвитку цукрової промисловості України «Нариси з історії розвитку українсько-російської цукробурякової промисловості», перші томи якої вийшли друком у 1928 – 1931 рр., а останні були заборонені радянською цензурою.

З початку 1930-х років у роботах акад. К.Воблий, під впливом репресивного апарату радянської держави, змушений був переглянути свої погляди на методологічні засади економіко-географічної науки та прийняти ідеї районної школи. Вихід публікацій вченого майже припинився, лише в окремих статтях досліджувалися проблема Великого Дніпра; розвиток і розміщення господарства України; мінерально-сировинні ресурси Полісся; економічна географія районів та міст України.

Акад. К.Воблий в 1933 р. виступив організатором кафедри економічної географії в Київському університеті, а у 1938 р. його було призначено завідувачем відділу економічної географії Інституту економіки АН УРСР. Центральною дослідницькою проблемою роботи Інституту було визначено проблематику комплексного розвитку народного господарства УРСР і окремих її районів, також започатковано дослідження з історії народного господарства УРСР, а провідною темою наукової роботи відділу економічної географії була тема «Розміщення і розвиток продуктивних сил економіко-географічних районів УРСР». Саме ці два осередки й були провідними центрами економіко-географічних досліджень в УРСР, у яких, під керівництвом К. Воблого, було розроблено фундаментальний підручник з економічної географії України, вихід якого обірвала Друга світова війна. З 1943 по 1947 рр. акад. К. Воблий очолював Інститут економіки АН УРСР. Уже в перші повоєнні роки Інститут економіки досяг значних наукових результатів роботи, зокрема було підготовлено перший том фундаментальної праці з економічної географії за редакцією акад. К. Воблого, а також друге видання збірника про стан господарства України.

Детально проаналізувавши науковий доробок академіка К. Воблого у ряді публікацій та в межах дисертаційного дослідження В. Матвієнко [5, с.10 – 14] виділив основні напрямки його науково-дослідної діяльності: дослідження проблем розвитку і розміщення продуктивних сил в районі Великого Дніпра, розробка теоретико-методичних основ розвитку промисловості, дослідження особливостей формування АПК, регіональна та інша проблематика. Помер К. Воблий у 1947 р.

Проф. О. Сухов (1881 – 1944) народився в 1881 р. у Петербурзі. Закінчивши гімназію, у 1902 вступив до Петербурзького технологічного інституту, де слухав лекції з економічної географії проф. В. Дена, проте через три роки був виключений за участь у революційному русі. У 1908 р. переїхав до Одеси, де невдовзі був заарештований і засланий за «антидержавну» діяльність на три роки у м. Онегу. Після заслання протягом 1911 – 1914 рр. навчався на природничому факультеті Ієнського університету (Німеччина). У 1917 р. від фракції соціал-демократів

(меншовиків) О. Сухова обрали членом ВЦВК. У 1919 р. він був обраний членом Одеської Думи [7]. У цей час почав активно займатися науковою та організаційно-викладацькою роботою. З 1921 р. О. Сухов брав участь у налагодженні освітнього процесу в Одеському інституті народного господарства, в якому вів плідну педагогічну роботу, створивши кафедру економічної географії та світового господарства. Перебуваючи на посаді професора О. Сухов розробив та читав курси економічної географії України, СРСР, Англії, Німеччини, Франції, США та ін. країн. У 1921 р. видав підручник з «Економічної географії України», а в 1930 р. підручник «Економічна географія СРСР та УРСР». Наукову роботу проф. О. Сухов проводив відразу в трьох науково-дослідних установах: голова політично-економічного відділу Одеської філії Всеукраїнської наукової асоціації сходознавців (1926 – 1930 рр.), дійсний член Українського науково-дослідного інституту сходознавства, завідуючий Одеської секції сходознавства Харківської науково-дослідної кафедри світового господарства (1926 – 1930 рр.). За кілька років існування секція мала сім аспірантів, які спеціалізувалися на вивченні економіки та народного господарства Туреччини, країн Арабського Сходу й Персії. Наприкінці 1920-х рр. діяльність секцій була припинена, а восени 1930 р., під час реорганізації Інституту народного господарства у Банківський інститут, переїхав до Новосибірська, де проф. О. Сухов до 1934 р. працював на посаді професора, завідувача кафедри економічної географії та науковим співробітником Промислово-економічного інституту. Після відновлення у 1934 р. Одеського державного університету його ректор І. Шмідт запропонував вченому очолити кафедру фізичної географії. Проф. О. Сухов повернувся в Одесу, а вже у 1938 р. його було заарештовано і відправлено до таборів Сибіру. Відбувши весь термін покарання, проф. О. Сухов так і не був звільнений вчасно, його залишили працювати як вільнонайманого в навчально-дослідному комбінаті Сиблагу НКВС ботаніком по збору лікарських трав. У 1944 р. проф. О. Сухов помер.

Проф. С. Остапенко (1881 – 1937) народився в 1881 р. на Житомирщині. Початкову освіту здобув у 1897 р. у місцевій школі, після чого навчався у сільськогосподарській школі. В 1904 р. С. Остапенко розпочав педагогічну діяльність у школі м. Турійськ на Волині, однак через рік роботи був заарештований і відсидів у в'язниці три роки. Після звільнення С. Остапенко переїхав до Києва, де у 1909 р. екстерном закінчив Володимирський кадетський корпус й вступив до Київського комерційного інституту, де був студентом проф. К. Воблого. У 1913 р. С. Остапенко був відряджений до Німеччини для поглиблення практичних знань з економіки. Після закінчення інституту С. Остапенко працював завідувачем статистичного бюро Балтського повітового земства, видав перші наукові праці «Перський ринок та його значення для Росії», «М'ясний експорт», «Економіка тваринництва та хлібне мито». У 1915 р. він переїхав до Харкова, де очолив статистичне бюро гірничодобувної промисловості Слобожанщини, однак уже в 1916 р. на запрошення К.

Воблого повернувся до Києва й працював приват-доцентом Київського комерційного інституту, викладаючи статистику та економічну географію [1]. У 1918 р. С. Остапенка було включено як економічного радника до української мирної делегації на переговорах у Брест-Литовському та Комісії з товарообміну із Центральними державами, що була утворена при РНМ УНР. В січні 1919 р. його призначили міністром народного господарства у складі першого уряду Директорії, а в лютому він сформував та очолив нову Раду народних міністрів.

Паралельно С. Остапенко займався викладацькою діяльністю, зокрема читав лекції з економічної географії України, економічної політики та економіки промисловості для студентів Економічно-адміністративного інституту, учнів кооперативної школи та слухачів консульських курсів. З 1919 р. С. Остапенко повністю перейшов на викладацьку роботу, зокрема почав працювати доцентом кафедри статистики та економічної географії у Кам'янець-Подільському університеті, а в 1920 р. повернувся до Києва, де влаштувався на роботу у редакцію журналу «Червоний шлях» та професора економічної географії Інституту народного господарства. Саме на цей період припав вихід більшості його наукових праць, в першу чергу підручників із навчальних дисциплін, які викладав С. Остапенко: «Економічна географія України» (1919 р.), «Політична економія» (1920 р.), «Курс статистики і демографії» (1920), «Важливі властивості українського народу в порівнянні з іншими народами» (1920 р.), «Капіталізм на Україні» (1924 р.), «Енергетика громадського господарювання за 1913 та 1923 роки» (1925 р.). В 1931 р. С. Остапенка заарештували і він потрапив до таборів, де й загинув у 1937 році.

Проф. І. Феценко-Чопівський (1884 – 1952) народився у 1884 р. на Житомирщині. Середню освіту здобув у 1903 р., закінчивши Житомирську гімназію. В тому ж році вступив до Київського політехнічного інституту на спеціальність «цукроваріння», однак у 1906 р. перевівся на спеціальність «металургія», за якою й здобув вищу освіту у 1908 р. Після закінчення інституту І. Феценко-Чопівський проходив дворічну практику в науково-дослідних металознавчих школах Німеччини, Італії, Франції. Повернувся до Києва і був призначений асистентом кафедри металургії Київського політехнічного інституту. Перед Першою світовою війною отримав стипендію для стажування в лабораторії металографії у Німеччині. Повернувшись до Києва, брав участь у подіях Української національної революції. В 1919 р. І. Феценко-Чопівський був призначений віце-прем'єром та міністром народного господарства українського уряду. Саме на цей час припало формування І. Феценка-Чопівського як українського економіко-географа. За особистим проханням М. Грушевського І. Феценко-Чопівський провів економіко-географічне дослідження природних ресурсів України та дав оцінку їх господарського використання. У 1917 р. він видав фундаментальну працю «Економічні нариси: природні багатства та велика промисловість України», а

доопрацювавши її у 1919 р. видав двотомник «Природні багатства України», перший том було присвячено аналізу мінерально-сировинних ресурсів України та її промисловості, а другий – сільському господарстві та переробній промисловості.

Після приходу до влади більшовиків змушений був емігрувати до Польщі, де повністю присвятив себе науково-педагогічній та громадській роботі, тут же в 1922 р. вийшли його праці: підручник «Економічна географія України», монографія «Цукрова промисловість України», стаття «Проблема палива і транспорту в Україні».

У 1922 р. І. Феценка-Чопівського запросили до Краківської гірничої академії для організації в цьому закладі металургійного напрямку. Його наукова діяльність перейшла виключно у площину металургії, вчений створив тут кафедру металографії та загальної металургії, в 1927 р. у Варшавській політехніці захистив докторську дисертацію, присвячену проблемі цементзації заліза, що принесло йому світове визнання. І. Феценко-Чопівський співпрацював з НТШ у Львові, членом якого він був з 1925 р. У 1932 р. його обрали членом-кореспондентом Академії технічних наук Польщі. І. Феценко-Чопівський у своєму доробку мав понад 200 праць із проблем металургії та організації технічної освіти.

У 1945 р. проф. І. Феценка-Чопівського заарештували органи НКВС та вивезли до Києва, де засудили до 10 років таборів. У 1952 р. після тривалої хвороби в таборі Абезь він помер. В українську географічну науку постать І. Феценка-Чопівського була повернута проф. М. Кострицею [4].

Проф. Г. Кривченко (1883 – 1960) народився у 1883 р. на Полтавщині. Після закінчення Лубенської гімназії у 1902 р. вступив на економічний відділ Петербурзького політехнічного інституту, був учнем В. Дена, однак у 1905 р. був заарештований і відправлений у Великий Устюг. Згодом отримав дозвіл виїхати у Мюнхен, де став студентом Університету, який і закінчив у 1910 р., тут же згодом отримав ступінь доктора політичної економії. У 1913 р. після повернення у Росію влаштувався на посаду керівника бюджетних досліджень Пензенського губернського земства. У 1915 р. Г. Кривченко переїхав до Саратова, а в 1916 р. до Петербургу, де працював до 1917 р. у статистично-економічному відділі Міністерства продовольства. З 1917 по 1919 рр. очолював статистичний відділ Міністерства торгівлі і промисловості України. У 1919 р. розпочав роботу в Демографічному інституті Українській академії наук, а в 1920 р. знову виїхав до Саратова, був обраний на посаду професора економічної географії та статистики Саратовського інституту народного господарства. З 1922 по 1931 рр. Г. Кривченко – професор економічної географії Київського інституту народного господарства, одночасно працював у різних установах та програмах ВУАН. Уникаючи переслідувань більшовицького режиму у 1931 р. переїхав до Полтави, де був призначений на посаду професора економічної географії та декана економічного факультету Полтавського

інституту м'ясної промисловості. В 1933 р. переїхав до Москви, і в тому ж році повернувся до Києва, де працював до 1941 р. на посаді начальника планового відділу Київського рибного тресту. У 1941 р. очолив відділ економічної географії НДІ географії Київського університету, а коли останній евакуювали залишався єдиним його штатним науковим співробітником, згодом був звільнений з цієї посади німцями. Після повернення Київського університету з евакуації проф. Г. Кривченко був призначений директором Інституту географії та професором кафедри економічної географії Київського університету [2]. З 1949 р. припинив викладацьку діяльність і працював лише як науковий співробітник Інституту географії. У 1952 р. Г. Кривченко змушений був підтвердити свій науковий ступінь, отриманий ще в дореволюційні часи, а тому захистив дисертацію «Географія сільського господарства Центрального Полісся і його головні проблеми (досвід аналізу його слабких місць і шляхів їх подолання)». Помер Г. Кривченко у 1960 р.

Висновок. Таким чином, в межах галузево-статистичної школи української суспільної географії, її представниками було закладено не лише основи вузівської економічної географії, а й відбулося зародження географії галузей господарства та географії природно-ресурсного потенціалу. У працях українських учених, що працювали в межах галузево-статистичної школи, спостерігалася позитивна тенденція україноцентризму у дослідженнях, що в сукупності з антропогеографічною школою призвело до формування української національної школи суспільної географії. Після відомих подій 1934 р., коли у СРСР «районна школа» М. Баранського – М. Колосовського була офіційно визнана єдиною і безальтернативною в економічній географії, а українська галузево-статистична школа припинила своє існування.

Список використаних джерел:

1. Антонюк С.Н. Сергій Степанович Остапенко (1881 –1937) / С. Н. Антонюк // Стратегія економічного розвитку України: зб. наук. праць; голов. ред. А. П. Наливайко. – К.: КНЕУ, 2011. – № 29. – С. 240 – 247.
2. Державний архів м. Києва. – Ф. 1246. – Оп. 1. – Спр. 419.
3. Інститут архівознавства НБУ імені В.І. Вернадського. – Ф. 360. – Оп 3. – Спр. 22.
4. Костриця М.Ю. І.А. Феценко-Чопівський – автор праць з економічної географії / М.Ю. Костриця // Український географічний журнал. – 1997. – № 2. – С. 65 – 66.
5. Матвієнко В.М. Теоретичні аспекти української економічної і соціальної географії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук: спец. 11.00.02 «Економічна та соціальна географія» / В.М. Матвієнко. – К., 2000. – 20 с.
6. Новітня українська суспільна географія. Хрестоматія / Упор. та автор біографічних статей проф. О. Шаблій. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 1008 с.
7. Петровський Е.П. Професор Одеського університету О. О. Сухов (1881–1944): нові дані про останні роки життя // 3 архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2004. – № 1/2. – С. 315–325.
8. Пістун М.Д. Передумови та аргументи формування української економіко-географічної школи в 20-х роках ХХ століття / М.Д. Пістун // Український географічний журнал. – 2004. – № 3. – С. 68 – 74.

9. Пістун М.Д. Розвиток суспільної географії в Україні у XX – на початку XXI сторіччя / М.Д. Пістун. – К., 2009. – 112 с.

Список использованных источников:

1. Антонюк С.Н. Сергей Степанович Остапенко (1881 – 1937) / С.Н. Антонюк // Стратегия экономического развития Украины: сб. науч. работ; глав. ред. А.П. Наливайко. – К.: КНЭУ, 2011. – № 29. – С. 240 – 247.
2. Государственный архив г. Киев. – Ф. 1246. – Оп. 1. – Дел. 419.
3. Институт архивоведения НБУ имени В.И. Вернадского. – Ф. 360. – Оп 3. – Дел. 22.
4. Кострица Н.Е. И.А. Фещенко-Чопивский – автор работ по экономической географии / Н.Е. Кострица // Украинский географический журнал. – 1997. – № 2. – С. 65 – 66.
5. Матвиенко В.Н. Теоретические аспекты украинской экономической и социальной географии: Автореф. дис. на соискание науч. степени канд. геогр. наук: спец. 11.00.02 «экономическая и социальная география» / В.Н. Матвиенко. – К., 2000. – 20 с.
6. Новейшая украинская общественная география. Хрестоматия / Сост. и автор биографических статей проф. О. Шаблій. – Львов: Издательский центр ЛНУ имени Ивана Франко, 2007. – 1008 с.
7. Петровский Э.П. Профессор Одесского университета А.А. Сухов (1881 – 1944): новые данные о последних годах жизни // Из архивов ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2004. – № 1/2. – С. 315 – 325.
8. Пістун Н.Д. Предпосылки и аргументы формирования украинской экономико-географической школы в 20-х годах XX века / Н.Д. Пістун // Украинский географический журнал. – 2004. – № 3. – С. 68 – 74.
9. Пістун Н.Д. Развитие общественной географии в Украине в XX – начале XXI века / Н.Д. Пістун. – К., 2009. – 112 с.

References:

1. Antoniuk S.N. Sergey Ostapenko (1881 – 1937) / S.N. Antoniuk // Economic development strategy for Ukraine: Coll. science. publications; heads. ed. A.P. Nalyvayko. – K.: KNEU, 2011. – № 29. – P. 240 – 247.
2. State archives Kyiv. – Collection 1246. – Inventory 1. – Sheet 419.
3. Archival institute NBU named after V.I. Vernadsky. – Collection 360 – Inventory 3. – Sheet 22.
4. Kostrytsya M.Y. I.A. Feschenko-Chopivsky – author of works on economic geography / M.Y. Kostrytsya // Ukrainian geographical journal. – 1997. – № 2. – P. 65 – 66.
5. Matvienko V.M. Theoretical aspects of Ukrainian economic and social geography: Abstract of dissertation for the degree of Ph.D. Sciences specials. 11.00.02 «economic and social geography» / V.M. Matvienko. – K., 2000. – 20 p.
6. Modern Ukrainian human geography. Readings / Compiler and author of biographical articles prof. A. Shabliy. – Lviv: Publishing center of LNU Ivan Franko, 2007. – 1008 p.
7. Petrovskiy E.P. Odessa University professor A.A. Sukhov (1881 – 1944): new data on last years // Archives VUChK-GPU-NKVD-KGB. – 2004. – № 1/2. – S. 315 – 325.
8. Pistun M.D. Background and reasons of formation of Ukrainian economic and geographical school in the 20-ies / M.D. Pistun // Ukrainian geographical journal. – 2004. – № 3. – P. 68 – 74.
9. Pistun M.D. The development of human geography of Ukraine in the XX – XXI century / M.D. Pistun. – K., 2009. – 112 p.